

Nemes Mihály – Nagy Géza: A magyar viseletek története

„*A magyar viseletek történetéről ez az első összefoglaló munka. Hogy mindeddig hiányzott egy ilyen mű, annak oka talán abban keresendő, hogy a hozzáértők ismerve a források elégtelen voltát, nem mertek megírásába fogni. A feladat megoldása annyira lehetetlennek látszott, hogy csak laikusnak, a kinek a nehézségekről fogalma sem volt, lehetett bátorsága belefogni. Ilyen laikusnak, de tegyük hozzá, lelkes és szorgalmas laikusnak köszönhetjük e könyv létrejöttét. Nemes Mihály fiatal illusztrátortól indult ki az eszme, ő gyűjtötte egybe a szükséges anyagot, majd járt mecénás és kiadó után.*”

Ezekkel a sorokkal kezdte recenzióját 1900-ban az *Archeologiai Értesítő*ben egy fiatal történész, Varjú Elemér (1873–1944), aki éppen elindult a Magyar Nemzeti Múzeum „könyvtári segédjeként” az akadémiai tagságig vezető nagy ívű pályáján.

Varjú nem fogta vissza magát a továbbiakban, és telelesen felsorolta a forráshiány miatti hibákat, csúsztatásokat, megalapozatlan állításokat. Kritikája annyira pontos, és néhány kisebb eltéréstől eltekintve annyira időtálló, hogy ma is vezetőként használhatjuk, amikor elemezni akarjuk a nagy művet. Mert hogy látványos, nagy vállalkozásról van szó, ahhoz kétség nem férhet.

A viselettörténet a 19. század végén még nagyon fiatal, nem önálló tudomány volt. A történelmi korok iránti érdeklődés, beleértve a viseletet is, a historizmus terméke. A 18. században a színészek a történelmi darabokat is saját koruk ruháiban játszották, Hamlet anyja és Ophelia például óriási abroncsos szoknyában jelent meg. A 18–19. század fordulóján kezdtek arra törekedni a színészek, hogy „korabeli” ruhákban lépjenek fel. 1809-ben jelent meg Thomas Hope könyve *Costume of the Ancients* címmel, a szerző antik emlékekről rajzolt színvonalas metszeteivel. Ezzel létrehozott egy új műfajt, a viselettörténettel foglalkozó, színes illusztrációs táblákkal ellátott kiadványt, amelyben sokszor a szöveg maga másodlagos fontosságú volt.

Magyarországon szintén a 19. század első felében kezdtek komolyabban érdeklődni a történelmi korok öltözékei iránt, különösen a magyar nemzeti viselet iránt. A hazánkban gazdasági, politikai, hadtörténeti okok miatt a 18. század végéig fennmaradt egy, az európaiótól eltérő, keleti típusú viselet. A reformkorban a romantikus hazafias érzés felélesztette, a napi divathoz igazította a régi magyar férfi- és női viseletet, ami az 1850-es évek végén a nemzeti ellenállás jelképeként feleledt, és 1860–1867 között mindenki viselte. A kiegyezés után „okafogyottá” vált, és lassan eltűnt, illetve a népviselet részévé vált.

A külföldi példák nyomán, a század végére felmerült az igény egy gazdagon illusztrált magyarviselettörténet megírására. „*A Magyar Tudományos Akadémia 1892-ben 100 arany jutalmat hirdetett a Gorove-alapítványból magyar férfi viselet történetének megírására; de eredménytelenül [...] Régóta érzett hiányt pótol tehát a Franklin társulat kiadásában, a vallás és közoktatásügyi minisztérium támogatásával [...] nemrég megjelent fényes kiállítású munka*” – írta a *Századok* című történelmi lap a könyv megjelenése alkalmával.

Nemes Mihály (1866–1945) festőnek ugyanis a pályázat szöveget ütött a fejében, és elkezdte gyűjteni az anyagot ahhoz, hogy egy ilyen könyvet megrajzoljon. A magyar honfoglalás ezeréves jubileumának megünnepléséhez közeledve, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium támogatta az elkészült mű kiadását, és a Franklin kiadó vállalta a megjelentetést.

Nemes Mihály igyekezett összeszedni minden olyan ábrázolást, amiből rekonstruálni lehetett az ősök öltözködését, követve az akkor már általános, más viseletkényvekben is követett módszert. „*A táblák részint színesek, részint fekete nyomásúak. Ez utóbbiak (71 tábla) pontos másolatban mutatják be az eredeti emlékeket minden modorosságukkal, gyarlóságukkal és rajzolási hibáikkal együtt; ellenben a színes képek (40 tábla) mind Nemes Mihály festményei, ki csak alapul vette az egykorú emlékeket, de különben az alakok és csoportok megrajzolá-*

sában teljesen szabadon járt el, gyakran több egykorú emlékből állítva össze és egészítve ki képeit, sőt olykor, mint pl. a honfoglaláskori viseletnél, talán merészebb képzeletnek is szerepet juttatva” – olvashatjuk a Századokban. Végül a könyv vált Nemes Mihály fő művévé.

A kiadó közben rájött, hogy a színes és fekete-fehér táblákhoz magyarázó szövegre is szükség lenne. Erre a feladatra kérték fel Nagy Gézát, a Magyar Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárának muzeológusát.

Nagy Géza a feladathoz régészként, történészként és nyelvészként fogott hozzá, és nemcsak a táblák magyarozatát írta meg, de alapos tanulmánnyal egészítette ki a kötetet. Célja annak a romantikus elméletnek a bizonyítása volt, hogy a magyarságnak az ősidők óta volt nemzeti viselete. Ehhez azonban kevés forrás állt rendelkezésére. Meggyőződése volt, hogy a népviselet őrizte meg a legősibb formákat, tehát a viselet történetéből hiányzó láncszemeket ott lehet megtalálni. Ezzel a nézetével egyáltalán nem állt egyedül, sőt általánosan elfogadott tézis volt. Huszka Józsefnek 1885-ben jelent meg első kötete *Magyar díszítő stíl* címmel, amelyet 1898-ban a *Magyar ornamentika* követett. Huszka a szűr és más hímzések motívumainak eredetét visszavezette a perzsa, szasszanida mintakincsre. Ezt az elméletet csak az 1920-as, 1930-as években döntötték meg olyan nagy tekintélyű néprajztudósok, mint Viski Károly (1882–1945), és Györfy István (1884–1939). Igazságtalan dolog lenne Nagy Gézától olyan tévedést számon kérni, amit a saját korában tudományos felfedezésként elismertek, és 25-30 évvel később döntöttek meg.

Nagy Géza összegezte, és magas színvonalon jelenítette meg mindazt, amit az akkori tudomány a magyar viseletről tudott. Rendkívüli alapossággal összeszedett minden ókori, honfoglalás kori és Árpád kori adatot, amiről úgy vélte, hogy a magyarok megjelenéséhez kapcsolható. Fantasztikus jegyzetanyaga ma is komoly segítséget nyújthat a kutatóknak a források keresésében. A gondot az okozza, hogy a hiányzó adatokat logikával igyekezett pótolni, és besodort olyan forrásokat, amelyeknél minimum kérdéses, hogy kikről szólnak, vagy kiket ábrázolnak. Azonkívül minden olyan korai ábrázoláson, tárgyon, ami keleti jellegű volt, vagy valamilyen formában kapcsolódott törté-

nelmünkhöz, a korszak magyar viseletét vélte felfedezni, például a parthusok „atillaszabású” kabátjában (az atilla a 18. századi frakkból alakult ki), sokszor erőltetett párhuzamokat használva, például a szasszanida (?) sapka és a 19. századi pörge, vagy Kossuthkalap azonosításával.

Valószínű, hogy Nagy Géza éppen azért foglalkozott nagyobb mértékben az ókorral és a középkorral, mert úgy gondolta, hogy többet tud erről másoknál. A 17–18. századi viseletről már néhány jó munka megjelent, a 19. század pedig közel volt, tehát úgy érezte, nem olyan érdekes. Az utóbbi nagy kár, mert éppen ez az utolsó fejezet sikerült a legjobban. Bőven álltak rendelkezésére a források, amiket filozofontossággal szedett össze, van olyan is, amit ő közölt elsőként, másrészt sok viseletdarabot, szokást saját életéből, vagy családi hagyományként ismert. Éppen az utolsó, rövidebb fejezetek tartalmaznak olyan, akkoriban evidensnek tartott ismereteket, amelyeket kortársként rögzített, és másutt nem is maradtak fent.

Hálásak lehetünk a Kossuth Kiadónak, hogy ezt a rendkívül dekoratív kiadványt reprintben megjelenítette, mert kisebb hibái ellenére is egyszeri, megismételhetetlen alkotása a magyar régészetnek, történettudománynak és festészetnek. Ilyen volumenű dekoratív grafikus ábrázolásokkal teli munka azóta sem

készült, és nem valószínű, hogy születni fog a digitalizált jövőben.

F. DÓZSA KATALIN
művészettörténész

(Reprint. Kossuth Kiadó – Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, 2012. 242 p.)

Hírek

■ **Nagy Márta** keramikumművész *Vadrózsák* című kiállítása 2013. február 22-én nyílt meg a székesfehérvári Pelikán Galériában. A 28 alkotást bemutató tárlat március 29-ig volt látható.

Fotó: Garami Richárd

**Nagy Márta: Esti fények a havon /
Márta Nagy: Evening Lights On the Snow**

■ **A négy elem** címmel pályázatot hirdet a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete kizárólag a tagjai részére. Képzőművészek, iparművészek és fotóművészek jelentkezhetnek a tűz, víz, levegő, föld ihlette elkészült művek digitális fotójával 2013. május 31-ig. A pályázatra érkezett műveket az Olof Palme Házban mutatják be, várhatóan szeptember-októberben. A kiemelkedő alkotásokat műfajonként egy-egy szakmai díjban részesítik.

■ **Regős Anna** textilművész kiállítása, melyet Pauli Anna textilművész nyitott meg, 2013. március 1-jétől 24-ig volt látható az Erdész Galéria & Design kiállítótermében Szentendrén.

■ **Körösfői Kriesch Aladár**, a szecesszió kimagasló képviselője születésének 150. évfordulója alkalmából a Gödöllői Új Művészet Közalapítvány és a Nyugat-magyarországi Egyetem Faipari Mérnöki Kar Alkalmazott Művészeti Intézete rendezésében *Körösfői 150* címmel plakátkiállítás nyílt a Gödöllői Iparművészeti Műhely épületében. A sokoldalú mester, neves festő, szobrász és iparművész a gödöllői művésztalálkozó alapítója volt, az ő szellemében készítették el a 2013. március 2. és április 28. között bemutatott munkáikat a soproni mester-évfolyam tervezőgrafikus hallgatói: Bernát Barbara, Jánosi Nikolett, Kontár Emese, Nádi Boglárka, Csepella Olivér, Gilicze Gergő és Körös János. Két tanáruk, Juhász Márton tipográfus és Orosz István grafikus egy-egy műve is szerepel a kiállításon.

■ **Csodaceruza az Iparművészeti Múzeumban.** A 2001 őszén, Sándor Csilla főszerkesztő irányításával indult *Csodaceruza* című folyóirat pedagógusok, könyvtárosok, szülők, kutatók és érdeklődők számára készült, szándéka szerint azért, hogy feltérképezze a hazai és nemzetközi gyermekirodalom és gyermekkönyvkiadás értékes darabjait, de helyet kaptak benne bábszínházak, gyermekszínházak, népi hagyományok, mesélők is. 2012-ben a lap kibővítette profilját, az évi tíz szám fele 5–10 éves gyerekeknek készülő irodalmi és művészeti folyóiratként

lát napvilágot, s a lapszerkesztésbe a gyerekeket is bevonják. 2013. február 24-én az Iparművészeti Múzeum gyerek látogatói nagy örömmel készítették el Koncz Kinga múzeumpedagógus segítségével a *Csodaceruza* múzeumi különszámát.

■ **Szekeres Erzsébet** meseillusztrációiból *Béka-királykisasszony* címmel nyílt kiállítás az Erdőkertesi Faluház és Könyvtárban 2013. március 2-án. Ez alkalomból bemutatták a

**Szekeres Erzsébet: Meseillusztráció /
Erzsébet Szekeres: Tale Illustration**

